

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“МІКРОЕКОНОМІКА”
(для бакалаврів)**

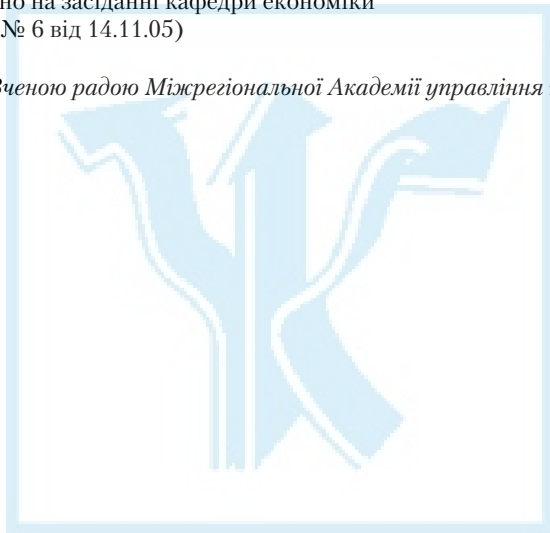
МАУП

Київ 2006

Підготовлено кандидатом економічних наук, доцентом кафедри економіки *Г. М. Филюк*

Затверджено на засіданні кафедри економіки
(протокол № 6 від 14.11.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Филюк Г. М. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни “Мікроекономіка” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2006. — 28 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний зміст дисципліни, а також список рекомендованої літератури.

Призначена для самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання, які вивчають дисципліну “Мікроекономіка”.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Процес навчання у вищому навчальному закладі передбачає здобуття студентами знань не тільки на аудиторних заняттях, й під час самостійної та індивідуальної роботи на навчальній базі економічного факультету та за його межами. Зокрема, мета навчальної дисципліни “Мікроекономіка” — сформувати ринково-орієнтований економічний світогляд учасника суспільного виробництва, здатного до самостійної підприємницької діяльності в умовах динамічної ринкової кон’юнктури; допомогти йому оволодіти універсальним інструментарієм прийняття раціональних господарських рішень в умовах обмеженості ресурсів і наявності альтернативних варіантів їх використання.

Одне з найважливіших завдань курсу полягає у формуванні уявлення студентів про те, що успіх будь-якого бізнесу залежить не лише від наявності стартового капіталу і підприємницького таланту, а й від знання закономірностей функціонування економічних мікросистем у різних ринкових ситуаціях і вміння ефективно їх використовувати.

Самостійна робота студентів має бути систематичною, послідовною, здійснюватись з використанням методико-технологічних прийомів, принципів тощо. Це дасть змогу студенту більш досконало опанувати предмет курсу. Передусім студент має усвідомити теоретичну та практичну значущість дисципліни “Мікроекономіка” для пізнання процесів і явищ, притаманних сучасному ринку та підприємству як його окремого структурного елементу; детально ознайомитись із найважливішими розділами курсу; усвідомити, що кожна з представлених тем пов’язана з іншими.

Індивідуальна робота студентів сприяє поглибленню знань з дисципліни “Мікроекономіка” шляхом творчого пошуку вивчення запропонованої проблеми. З цією метою доцільним є вдале поєднання теоретичного та практичного матеріалу.

У процесі самостійної та індивідуальної роботи студентів з метою самоконтролю набутих знань потрібно активно використовувати тестові та розрахункові завдання. Мета теоретичних завдань — визначити рівень засвоєння студентом основних термінів, принципів, показників і методичних положень, на які спирається мікроекономіка. Розрахункові завдання (задачі) покликані визначити вміння студента застосовувати теоретичні знання при обчисленні конкретних практичних показників.

Вивченню курсу студентами передують оглядові лекції. У виданні подаються короткі анотації до кожної з тем курсу “Мікроекономіка”, тестові завдання, практичні завдання, завдання для індивідуальної роботи.

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Вступ до мікроекономіки. Предмет і методологія

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Мікроекономіка в системі економічних наук. Етапи розвитку мікроекономіки.
2. Предмет і функції мікроекономіки. Суб'єкти економічних відносин на мікрорівні.
3. Економічні ресурси і проблема вибору. Крива виробничих можливостей: ідеї, які вона демонструє. Поняття альтернативної вартості та трансакційних витрат.
4. Методи мікроекономічного аналізу. Моделювання. Економічний експеримент. Нормативний і позитивний підхід до пояснення економічних явищ і процесів на мікрорівні.

Студент повинен знати:

- особливості предмету дослідження мікроекономіки як складової економічної теорії та її основні функції;
- причини виникнення основних суперечностей між потребами економічних суб'єктів і ресурсами, які є в їхньому розпорядженні;
- основні методи досліджень, які використовуються у процесі мікроекономічного аналізу.

Студент повинен уміти:

- визначити предмет мікроекономіки та охарактеризувати основні етапи розвитку мікроекономіки;
- здійснювати розрахунки альтернативної вартості кожного управлінського рішення, яке приймають окремі економічні одиниці на мікрорівні;
- охарактеризувати особливості поведінки і механізм прийняття рішень окремими економічними мікросистемами, які прагнуть досягти поставлених цілей.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: перевірка знань студентів, набутих у процесі вивчення дисциплін “Економічна теорія”, “Історія економічних вчень” з акцентом на проблематиці мікроекономіки.

Самостійна робота: проаналізувати за літературними джерелами основні наукові здобутки сучасних науковців з проблем прийняття раціональних господарських рішень окремими економічними суб'єктами в умовах обмеженості ресурсів і наявності альтернативних варіантів їх використання.

Ключові терміни: предмет мікроекономіки, об'єкти мікроекономічного аналізу, потреба, обмеженість ресурсів, економічний вибір, рідкісність, економічна ефективність, межа виробничих можливостей, мікроекономічні суб'єкти, економічні ресурси, альтернативна вартість, альтернативні витрати, трансакційні витрати, методи мікроекономічного аналізу, мікроекономічне моделювання, оптимізаційні моделі, рівноважні моделі, позитивна економіка, нормативна економіка.

Література [1, тема 1; 4; 5, гл. 4; 6, тема 1; 10, с. 4–15; 15, гл. 1–2]

Тема 2. Основи теорії попиту та пропозиції

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Визначення ринку. Попит, закон попиту, його графічна інтерпретація.
2. Індивідуальний і ринковий попит. Нецінові фактори ринкового попиту.
3. Пропозиція, закон пропозицій та його аргументація. Нецінові фактори зміни пропозиції.
4. Взаємодія попиту і пропозиції, зрівноважуюча функція цін. Надлишки споживача і виробника (постачальника).
5. Моделі встановлення економічної рівноваги за А. Маршалом і Л. Вальрасом.
6. Різновиди галузевої рівноваги.
7. Павутиноподібна модель ціноутворення.
8. Наслідки державного регулювання ринкового ціноутворення.

Студент повинен знати:

- основні фактори впливу на вибір споживача;
- основні чинники, які визначають пропозицію на ринку;
- механізм формування ринкової рівноваги;
- умови встановлення сталої рівноваги на ринку благ;
- причини та наслідки державного впливу на рівновагу ринку.

Студент повинен уміти:

- пояснити за допомогою алгебраїчного, графічного аналізу вплив основних факторів споживчого вибору на прийняття споживачем рішень про купівлю товару;
- охарактеризувати особливості поведінки виробників на ринку та фактори впливу на пропозицію їхньої продукції;
- пояснити, у яких випадках ринкова рівновага порушується при зміні попиту чи пропозиції і процес пристосування до нової рівноваги;
- проаналізувати інструменти впливу держави на процес ринкового ціноутворення і значення рівноважної ціни.

Питання для поглибленого вивчення

1. Емпірична оцінка попиту.
2. Вплив державної політики на споживчий надлишок.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: перевірка знань студентів, набутих у процесі вивчення дисциплін “Економічна теорія”, “Історія економічних вчень” з акцентом на проблематиці особливостей встановлення рівноваги на ринках.

Самостійна робота: 1) підготувати міні-есе за проблемою “Фактори, які визначають попит на продукцію фірми та її пропозицію різних галузей промисловості України (на конкретних прикладах)”; 2) проаналізувати за матеріалами періодичної преси динаміку і тенденції попиту у пропозиції українського ринку нафтопродуктів.

Ключові терміни: *індивідуальний і ринковий попит, індивідуальна і ринкова пропозиція, обсяг попиту, обсяг пропозиції, закон попиту, закон пропозиції, функція попиту, функція пропозиції, зміна обсягу*

попиту, зміна обсягу пропозиції, зміна пропозиції, ринкова рівновага, рівноважна ціна, рівноважний обсяг, надлишок, дефіцит.

Література [1; 4–6; 10; 15]

Тема 3. Еластичність попиту та пропозиції

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Поняття еластичності в економіці. Цінова еластичність попиту та способи її обчислення.
2. Значення цінової еластичності попиту: приклади і наслідки.
3. Основні фактори цінової еластичності попиту.
4. Еластичність попиту за доходом: значення і можливі форми кривих попиту.
5. Перехресна еластичність попиту.
6. Цінова еластичність пропозиції, фактори, що її визначають.

Студент повинен знати:

- основні види еластичності попиту та їх практичне значення;
- чинники впливу на цінову еластичність попиту;
- фактори впливу на еластичність пропозиції;
- практичне застосування теорії еластичності.

Студент повинен уміти:

- розрахувати показники еластичності попиту за ціною власного блага, за ціною спорідненого блага, за доходом споживача;
- пояснити вплив зміни ціни на сукупну виручку підприємця у випадку еластичного попиту, нееластичного попиту;
- пояснити економічний зміст показників різних видів еластичності попиту;
- проаналізувати ступінь впливу факторів на цінову еластичність попиту;
- показати, як розподілятиметься податковий тягар між споживачами і виробниками при різних значеннях еластичності попиту і пропозиції.

Питання для поглибленого вивчення

1. Практичне застосування концепції перехресної еластичності попиту в обґрунтуванні цінової політики щодо взаємопов'язаних показників.

2. Практичне застосування концепції еластичності попиту за доходом в обґрунтуванні цінової політики підприємства.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: вивчення теорії еластичності та ідентифікація її впливу на прийняття рішень підприємцями та урядом.

Самостійна робота: Підготувати міні-есе на тему “Вплив еластичності попиту на ринкову конкуренцію підприємств — виробників предметів розкоші та особливості прийняття ними управлінських рішень”.

Ключові терміни: еластичність, види еластичності, еластичність попиту, еластичність пропозиції, коефіцієнт еластичності, цінова еластичність попиту, еластичність попиту за доходом, перехресна еластичність попиту.

Література [1; 4; 6; 7; 9; 12; 20]

Тема 4. Теорія граничної корисності і поведінки споживача

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Методологія маржиналізму, її застосування в мікроекономічному аналізі.
2. Кардиналістська концепція корисності. Закон спадної граничної корисності. Правило максимізації корисності і рівновага споживача.
3. Ординалістська теорія поведінки споживача. Криві байдужості (індиферентності) та їх властивості. Гранична норма заміщення.

Студент повинен знати:

- основні гіпотези теорії поведінки споживача;
- важливі компоненти споживчого вибору;
- сутність кривих байдужості (індиферентності) та їх практичне застосування;
- умови рівноваги споживача.

Студент повинен уміти:

- пояснити, на чому ґрунтується теорія споживчого вибору;
- обґрунтувати ступінь впливу різних чинників на вибір споживача;

- охарактеризувати поведінку споживача на основі гіпотез кількісного виміру корисності;
- проаналізувати поведінку споживача на основі гіпотез порядкового виміру корисності. Пояснити економічний зміст кривих байдужості (індиферентності) для різних товарів.

Ключові терміни: потреби, блага, корисність, суверенітет споживача, раціональність споживача, критерій споживчого вибору, загальна корисність, гранична корисність, закон спадної граничної корисності, зважена гранична корисність, правило максимізації корисності, крива байдужості, гранична норма заміщення.

Література [2; 4–6; 8; 11; 18; 22]

Тема 5. Моделювання поведінки споживача

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Бюджетне обмеження споживача. Бюджетна лінія.
2. Графічна інтерпретація рівноваги споживача (суміщення бюджетних ліній і кривих байдужості).
3. Ефект заміщення і доходу, їх вплив на криву попиту.
4. Вплив цінових змін на криву індивідуального попиту.
5. Зміни в доходах і криві Енгеля.
6. Ринковий попит та його емпірична оцінка.

Студент повинен знати:

- умови рівноваги споживача;
- ступінь впливу цінових змін і змін у доходах споживача на криву індивідуального попиту;
- сутність парадоксу Гіффена;
- сутність і практичне значення ефектів доходу та заміщення.

Студент повинен уміти:

- визначити стан рівноваги споживача за кардиналістською теорією корисності;
- визначити стан рівноваги споживача на основі використання ординалістського підходу до аналізу поведінки споживача;
- охарактеризувати особливості поведінки споживача в умовах невизначеності;
- обґрунтувати сутність концепції виявлених переваг.

Питання для поглибленого вивчення

1. Сіткові зовнішні впливи та їх використання у маркетинговій діяльності підприємств.
2. Рівень і структура сімейних доходів в Україні та їх вплив на споживчий вибір.
3. Прийняття рішень у ситуаціях з ризиком. Невизначеність та економічний ризик.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: визначення особливостей поведінки споживача на основі зміни бюджетних можливостей та цін на товари.

Самостійна робота: базуючись на теоретичних засадах моделювання поведінки споживача, провести аналіз власної поведінки у процесі здійснення споживчого вибору. Зобразити графічно криві “дохід – споживання” на різні види товарів, яким споживач віддавав перевагу протягом останнього року. Визначити ефекти доходу та заміни.

Ключові терміни: бюджетна лінія, правило максимізації корисності, оптимум споживача, рівновага споживача, лінія “дохід – споживання”, нормальний товар, товар нижчої споживчої цінності, криві Енгеля, лінія “ціна – споживання”, загальний ефект зміни ціни, ефект заміщення, ефект доходу.

Література [2; 4; 7–9; 12; 16; 21]

Тема 6. Теорія виробництва

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Підприємство (фірма) як суб'єкт мікроекономіки.
2. Технологія виробництва. Виробнича функція.
3. Економічні періоди в діяльності фірми.
4. Виробництво з одним вхідним ресурсом. Середня та гранична продуктивність.
5. Закон спадної віддачі. Технологічне вдосконалення: продуктивність праці.
6. Виробництво з двома змінними вхідними ресурсами. Ізокванта, карта ізоквант.
7. Віддача від масштабу виробництва.

Студент повинен знати:

- сутність та основні характеристики підприємства як виробничо-ринкової системи;
- сутність та основні види виробничої функції;
- характер зміни параметрів виробничої функції у короткостроковому періоді;
- можливості заміщення одних виробничих ресурсів у процесі виробництва іншими;
- характер зміни параметрів виробничої функції у довгостроковому періоді.

Студент повинен уміти:

- застосовувати аналітичні методи оцінки аналізу діяльності підприємства у миттєвому, короткостроковому та довгостроковому періодах;
- визначити найбільш оптимальну стадію та обсяг виробництва з точки зору економічної ефективності;
- розробити рекомендації для підприємства щодо вибору оптимальної стадії виробництва у поточному періоді та на перспективу.

Питання для поглибленого вивчення

1. Стадії виробництва та розмір діяльності досліджуваного підприємства.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: аналітичне дослідження, бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: визначення оптимальної стадії та обсягу виробництва з точки зору економічної ефективності фірми — об'єкта дослідження.

Самостійна робота: проаналізувати характер зміни параметрів виробничої функції підприємства у короткостроковому та довгостроковому періодах. Визначити найбільш оптимальну стадію та обсяг виробництва з точки зору економічної ефективності на досліджуваному підприємстві. Розробити рекомендації для підприємства щодо вибору оптимальної стадії виробництва у поточному періоді та на перспективу.

Ключові терміни: виробництво, фактори виробництва, миттєвий період, короткостроковий період, довгостроковий період, виробнича технологія, технологічно ефективний спосіб виробництва, виробнича функція, економічно ефективний спосіб виробництва, ізокванта, карта ізоквант, гранична норма технологічного заміщення, сукупний продукт, середній продукт, граничний продукт, стадії виробництва.

Література [2; 5; 6; 8; 9; 13; 16; 20]

Тема 7. Витрати виробництва

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Природа і структура витрат виробництва. Економічний і бухгалтерський підходи до визначення витрат і прибутку.
2. Функція витрат і рівновага виробника. Принцип найменших витрат, його графічна інтерпретація.
3. Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Взаємозв'язок між різними категоріями витрат.
4. Витрати в довгостроковому періоді. Ефект масштабу виробництва та фактори, що його визначають.

Студент повинен знати:

- сутність та основні види витрат підприємства та прибутку;
- характер зміни витрат підприємства у короткостроковому періоді та основні показники його діяльності;
- динаміку довгострокових середніх і граничних витрат;
- оптимальний шлях (траєкторію) розвитку підприємства у довгостроковому періоді.

Студент повинен уміти:

- застосовувати аналітичні методи оцінки для аналізу витрат підприємства у короткостроковому та довгостроковому періодах;
- перевірити раціональність прийняття управлінських рішень з точки зору альтернативної вартості;
- охарактеризувати причини нераціональної поведінки підприємства на ринку;
- визначити траєкторію розвитку підприємства з точки зору економічної ефективності;
- розробити рекомендації для підприємства щодо оптимізації витрат виробництва та максимізації прибутку у поточному періоді та на перспективу.

Питання для поглибленого вивчення

1. Ефект масштабу та обсяг діяльності підприємств у різних галузях вітчизняної промисловості.
2. Варіанти вибору фірми, з якими вона стикається у процесі довгострокової експансії.
3. Оптимальна комбінація ресурсів для різних обсягів виробництва.
4. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: аналітичне дослідження та розробка пропозицій.

Мета завдання: визначення траєкторії розширення фірми – об'єкта дослідження.

Самостійна робота: базуючись на теоретичних засадах, проаналізувати раціональність вибору фірмою масштабу виробництва. Провести аналіз рівня витрат підприємства та зробити висновки щодо їх оптимальності та обґрунтованості. Зробити висновки щодо раціональності прийняття рішень організацією з точки зору довгострокової стратегії. Розробити рекомендації для фірми щодо підвищення ефективності виробництва.

Ключові терміни: витрати виробництва, витрати упущених можливостей, явні витрати, неявні витрати, бухгалтерські витрати, економічні витрати, бухгалтерський прибуток, економічний прибуток, нормальний прибуток, постійні витрати, змінні витрати, сукупні витрати, середні витрати, середні постійні витрати, середні змінні витрати, граничні витрати, довгострокові середні витрати, масштаб виробництва, позитивний ефект масштабу, негативний ефект масштабу, незмінний ефект масштабу, оптимальний розмір підприємства, ізокоства, оптимум товаровиробника, еквімаржинальний принцип.

Література [2; 5; 6; 8; 9; 13; 16; 20]

Тема 8. Стратегія підприємства на ринку досконалої конкуренції

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Поняття ринкових структур, їх основні типи.
2. Ознаки ринку досконалої конкуренції.
3. Ідеальні та реальні ринкові структури.
4. Особливості попиту на товар конкурентної фірми. Валовий і граничний дохід.

5. Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому та довгостроковому періодах.
6. Ринкова пропозиція в короткостроковому періоді.
7. Обсяг виробництва і конкурентна рівновага в довгостроковому періоді.
8. Крива тривалої галузевої пропозиції.
9. Досконала конкуренція і ефективність. Застереження в оцінці ефективності ринку досконалої конкуренції.

Студент повинен знати:

- основні ознаки та умови ринку досконалої конкуренції;
- особливості попиту на продукцію фірми і галузі;
- умови максимізації прибутку у короткостроковому та довгостроковому періодах;
- особливості поведінки фірми в умовах динамічності ринкової кон'юнктури;
- особливості побудови кривої пропозиції окремої фірми у короткостроковому та довгостроковому періодах;
- ефективність ринку досконалої конкуренції.

Студент повинен уміти:

- ідентифікувати умови ринку;
- визначити короткострокову рівновагу фірми та фактори, що на неї впливають;
- застосовувати аналітичні методи оцінки ринкової структури;
- охарактеризувати особливості поведінки підприємства на ринку досконалої конкуренції в умовах динамічних змін;
- проаналізувати реакцію галузі на зменшення (збільшення) ринкового попиту;
- порівняти ефективність реальних типів ринкових структур із умовами досконалої конкуренції.

Питання для поглибленого вивчення

1. Модель досконалої конкуренції у працях економістів різних економічних шкіл і напрямів.
2. Особливості прийняття підприємством рішень стосовно цін та обсягів випуску на ринку досконалої конкуренції.
3. Досконала конкуренція та ефективність: виробнича ефективність та ефективність розподілу ресурсів.

Ключові терміни: ринкова структура, досконала конкуренція, досконала конкурентна фірма, крива попиту фірми — досконалого конкурента, крива ринкового попиту, крива пропозиції, максимізація прибутку, парадокс прибутку, рівновага на ринку досконалої конкуренції, короткострокова рівновага конкурентної фірми, довгострокова рівновага конкурентної фірми і галузі, сукупний аналіз, граничний аналіз, ефективність досконалої конкуренції.

Література [1; 4; 6; 8; 10; 12; 15; 22]

Тема 9. Теорія монополії та монопольний ринок

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Характерні риси ринку “чистої” монополії. Різновиди монополій.
2. Монополія і монопольна влада. Показники виміру монопольної влади.
3. Характеристика основних бар’єрів для входу на монопольний ринок і виходу з нього.
4. Визначення монополістом ціни та обсягу виробництва.
5. Цінова дискримінація на монопольному ринку: умови, види, наслідки. Лімітуюче ціноутворення.
6. Економічні наслідки монополізму.
7. Проблеми регулювання природної монополії.

Студент повинен знати:

- основні ознаки та умови монопольного ринку;
- сутність монопольної влади та основні показники її розрахунку;
- основні бар’єри входу на монопольний ринок для потенційних конкурентів і виходу з нього;
- особливості прийняття рішень фірмою-монополістом стосовно цін та обсягів випуску;
- особливості поведінки монопольної фірми в довгостроковому періоді;
- ефективність ринку чистої монополії.

Студент повинен уміти:

- ідентифікувати умови ринку;
- розрахувати індекси концентрації ринку та монопольної влади функціонуючих на ньому фірм;
- застосовувати аналітичні методи оцінки ринкової структури;

- охарактеризувати особливості поведінки підприємства на монопольному ринку в умовах динамічних змін;
- проаналізувати реакцію фірми на зростання ринкової ціни;
- оцінити ефективність монопольного ринку.

Питання для поглибленого вивчення

1. Природна монополія: сутність, особливості, причини існування в економіці та необхідність державного регулювання.
2. Державне регулювання діяльності монополій.
3. Методика визначення монопольного становища суб'єкта господарювання на ринках України.
4. Економічні наслідки діяльності монополій: переваги та недоліки. Соціальна ціна монополії.
5. “Х-неефективність” в умовах монополії.
6. Регулювання діяльності природних монополій.

Ключові терміни: чиста монополія, бар'єри входу на ринок, монопольна влада, монопольний ринок, моносонія, індекс Лернера, відкрита монополія, закрита монополія, природна монополія, регульована монополія, нерегульована монополія, цінова монополія, дискримінаційна монополія, рівновага монопольної фірми, цінова дискримінація, лімітуюче ціноутворення, соціальна ціна монополії.

Література [1; 3; 7; 9; 11–13; 15; 19]

Тема 10. Стратегія фірми в умовах монополістичної конкуренції

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Ознаки ринку монополістичної конкуренції.
2. Поведінка монополістичного конкурента. Ціна і обсяг виробництва в коротко- і довгостроковому періодах.
3. Сутність і види нецінової конкуренції. Диференціація продукту.
4. Рекламно-пропагандистська діяльність та оцінка її економічної доцільності.

Студент повинен знати:

- основні ознаки та умови ринку монополістичної конкуренції;
- особливості ціноутворення в умовах монополістичної конкуренції;
- умови досягнення рівноваги монополістичного конкурента у коротко- та довгостроковому періодах;

- відмінності ринку монополістичної конкуренції від інших видів ринкових структур та його ефективність.

Студент повинен уміти:

- визначити короткострокову рівновагу монополістичного конкурента та фактори, що на неї впливають;
- застосовувати аналітичні методи оцінки витрат монополістичного конкурента на нецінову конкуренцію;
- аналізувати поведінку підприємства на ринку монополістичної конкуренції в умовах змін ринкової кон'юнктури;
- розрахувати рекламний бюджет компанії, виходячи із поставлених перед нею завдань.

Питання для поглибленого вивчення

1. Модель прийняття рішень з максимізації вигоди конкурентної фірми у коротко- та довгостроковому періодах.
2. Рівновага монополістичного конкурентного підприємства при цінній та неціновій конкуренції.
3. Монополістична конкуренція у просторі: модель лінійного міста та модель кругового міста.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: перевірка знань студентів про особливості стратегічної поведінки монополістичного конкурента на ринку; аналіз використання нецінових методів конкурентної боротьби у досягненні стратегічних цілей.

Самостійна робота: вивчення особливостей стратегічної поведінки підприємства — монополістичного конкурента в Україні. Аналіз моделі поведінки конкретного підприємства на вітчизняних ринках, що відповідають умовам монополістичної конкуренції. Яким чином вирішується проблема надлишку виробничих потужностей?

Ключові терміни: монополістична конкуренція, граничний дохід, граничні витрати, короткострокові середні витрати, довгострокові середні витрати, диференціація продукції, товарна група, нецінова конкуренція.

Література [2; 3; 6; 9; 11–13; 17; 19]

Тема 11. Олігополістична структура ринку. Антимонопольна політика

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Поняття олігополії. Концентрація ринку, способи її вимірювання.
2. Олігополістична взаємозалежність. Моделі олігополії.
3. Моделі олігополістичного ціноутворення.
4. Оцінка економічної ефективності олігополістичного ринку. Гіпотеза Шумпетера – Гелбрейта.
5. Антимонопольне законодавство та економічна політика.

Студент повинен знати:

- основні ознаки та умови олігополістичного ринку;
- умови, які стимулюють підприємства до укладення таємних угод;
- моделі ціноутворення в умовах олігополії;
- особливості конкуренції між фірмами за обсяги випуску;
- умови формування та реалізації картельних угод;
- особливості та необхідність проведення антимонопольної політики.

Студент повинен уміти:

- обґрунтувати стратегічну поведінку фірми на олігополістичному ринку;
- дати оцінку встановлення рівноваги на олігополістичному ринку;
- здійснювати статичний аналіз взаємовідносин фірм на ринку;
- визначити фактори, які сприяють змові олігополістів, і фактори, які загострюють конкуренцію на ринку;
- аналізувати поведінку підприємства на ринку олігополії з точки зору теорії ігор;
- оцінити економічну ефективність олігополістичного ринку;
- здійснювати розрахунки та аналіз показників концентрації продавців на ринку;
- робити висновки щодо необхідності, напрямів і шляхів реалізації антимонопольної політики держави.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: оцінка основних конкурентів підприємства, яке функціонує на олігополістичному ринку (на конкретному прикладі).

Мета завдання: досягти більшого розуміння особливостей стратегічної взаємодії фірм на олігополістичному ринку.

Самостійна робота: вивчення особливостей стратегічної поведінки підприємства на ринку олігополії та факторів, які її визначають. Студент повинен визначити частку фірми на ринку та її основних конкурентів, дослідити її поведінку та основні стратегії, які вона реалізує. Обґрунтувати результати дослідження.

Ключові терміни: олігополія, індекс Херфіндаля – Хіршмана, диференціація продукції, бар'єри, нецінова конкуренція, цінова війна, “дилема ув'язнених”, змова, картель, “ламана” крива попиту, лідерство в цінах, ціноутворення за принципом “витрати плюс ...”, ціновий лідер, барометричний лідер, теорія ігор, часткова монополія.

Література [2; 4; 6; 9; 10; 12; 13; 17; 22]

Тема 12. Попит на фактори виробництва. Похідний попит

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Значення формування цін на економічні ресурси.
2. Похідний попит на ресурси згідно із теорією граничної продуктивності.
3. Правило використання ресурсів. Попит на ресурси в умовах досконалої та недосконалої конкуренції.
4. Еластичність попиту на економічний ресурс.
5. Оптимальне співвідношення ресурсів: мінімізація витрат і максимізація прибутку.

Студент повинен знати:

- роль виробничих факторів у формуванні пропозиції готової продукції та встановленні цін на неї;
- обставини, які визначають попит на виробничі фактори та його особливості;
- особливості ціноутворення на ринках факторів виробництва в умовах досконалої та недосконалої конкуренції.

Студент повинен уміти:

- визначити фактори впливу на пропозицію ресурсів на ринку;

- розрахувати вартість граничної продуктивності ресурсів, які використовуються фірмою у процесі господарської діяльності;
- оцінити попит на фактори виробництва;
- визначити оптимальне співвідношення ресурсів, яке забезпечує фірмі мінімізацію витрат і максимізацію прибутку.

Питання для поглибленого вивчення

1. Функціональний розподіл результатів виробництва.
2. Особливості формування сукупного попиту на ринку факторів виробництва.

Ключові терміни: *ринок факторів виробництва, проміжний продукт, попит на фактори виробництва, похідний попит, пропозиція факторів виробництва, досконало конкурентний ринок факторів виробництва, монополія та моносонія на ринку факторів виробництва, граничний продукт у грошовому виразі, граничні витрати ресурсу.*

Література [1; 2; 4; 6; 12; 13; 17; 22]

Тема 13. Ринок робочої сили

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Заробітна плата як факторний дохід. Фактори, що визначають загальний рівень зарплати.
2. Попит, пропозиція і рівновага на конкурентному ринку праці.
3. Зарплата на ринках праці.
  - 3.1. Модель моносонії.
  - 3.2. Модель з урахуванням діяльності профспілок.
  - 3.3. Модель двосторонньої монополії.
4. Дискусії про мінімум зарплати.
5. Диференціація ставок зарплати.

Студент повинен знати:

- сутність і види заробітної плати;
- особливості попиту, пропозиції (індивідуальної і сукупної) на ринку праці за умов досконалої та недосконалої конкуренції;
- особливості формування ціни на працю за умов досконалої та недосконалої конкуренції;
- модель функціонування ринку праці з урахуванням діяльності профспілок.

Студент повинен уміти:

- оцінити ефективність досконало конкурентного та недосконало конкурентного ринку праці;
- застосовувати аналітичні методи оцінки функціонування недосконалоного ринку праці;
- охарактеризувати особливості індивідуальної пропозиції праці;
- оцінити ефективність впливу профспілок на формування ціни праці на ринку.

Питання для поглибленого вивчення

1. Контроль профспілок за пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці.
2. Двостороння (двобічна) монополія на ринку праці та визначення реального рівня заробітної плати.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: мікроекономічний аналіз взаємозв'язку інвестицій і відсоткових ставок.

Мета завдання: досягти більшого розуміння особливостей формування ціни на позичковий капітал.

Самостійна робота: студент повинен розрахувати вартість різних інвестиційних проектів і прийняти раціональне господарське рішення щодо вибору конкретного проекту. Обґрунтувати результати дослідження.

Ключові терміни: *робоча сила, ринок робочої сили, ставка заробітної плати, номінальна заробітна плата, реальна заробітна плата, ефект заміщення, ефект доходу на ринку робочої сили, вартість граничного продукту праці, граничні витрати на оплату праці.*

Література [1; 5; 9; 12; 13; 15; 17; 21]

Тема 14. Ринок капіталу та природних ресурсів

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Капітал як фактор виробництва. Попит і пропозиція капіталу та рівень доходу на капітал.
2. Ринок позичкового капіталу. Номінальна і реальна ставка відсотка. Діапазон ставок.
3. Вплив ставки відсотка на рівень і структуру інвестицій. Дисконтування та інвестиційні рішення.

4. Економічна рента. Земельна рента з позицій суспільства і господарюючих суб'єктів. Диференціальна рента.
5. Ціна землі як капіталізована рента.

Студент повинен знати:

- сутність і види капіталу підприємства;
- особливості попиту на капітал як фактор виробництва;
- особливості формування ціни на капітал;
- ступінь впливу ставки відсотка на рівень і структуру позичкового капіталу;
- сутність і види земельної ренти.

Студент повинен уміти:

- оцінити ефективність функціонування ринків позичкового капіталу;
- розраховувати дисконтовану вартість капіталу з урахуванням фактора часу;
- розраховувати ставки відсотка на капітальні товари;
- розраховувати земельну ренту.

Питання для поглибленого вивчення

1. Дисконтована вартість як критерій прийняття рішень з інвестицій.
2. Ціна землі як капіталізована рента. Види ренти.
3. Рента на невідновлювані ресурси.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: мікроекономічний аналіз взаємозв'язку інвестицій і відсоткових ставок.

Мета завдання: досягти більшого розуміння особливостей формування ціни на позичковий капітал.

Самостійна робота: студент повинен розрахувати вартість різних інвестиційних проектів і прийняти раціональне господарське рішення щодо вибору конкретного проекту. Обґрунтувати результати дослідження.

Ключові терміни: капітал, фізичний капітал, грошовий капітал, інвестування, валове інвестування, чисте інвестування, ставка відсотка на капітал, норма відсотка, дисконтована вартість, ставка

дисконту, майбутня цінність, ринок землі, рента, абсолютна рента, диференціальна рента, гранична дохідність землі, якість землі.

Література [1; 5; 9; 12; 13; 15; 17; 21]

Тема 15. Загальна рівновага та добробут

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Часткова і загальна рівновага ринку. Ефект зворотного зв'язку. Поняття ефективності за Парето.
2. Ефективність і рівновага в обміні. Крива контрактів.
3. Ефективність у виробництві. Скринька Еджуорта.
4. Економічна теорія добробуту. Теореми економіки добробуту.

Студент повинен знати:

- сутність ефекту зворотного зв'язку та особливості встановлення загальної рівноваги;
- принцип застосування діаграми Еджуорта для аналізу ефективності в обміні та на виробництві;
- сутність моделі загальної рівноваги Л. Вальраса.

Студент повинен уміти:

- змодельовати ситуацію простого обміну у двосуб'єктній двопродуктовій економіці;
- будувати модель рівноваги в обміні та лінію контрактів;
- будувати модель рівноваги у виробництві та криву виробничих можливостей;
- будувати модель загальної конкурентної рівноваги Л. Вальраса.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: вивчення стану добробуту населення України у контексті світових стандартів, вплив державної політики на досягнення балансу між ефективністю та справедливістю.

Мета завдання: зрозуміти, як співвідноситься ефективність і справедливість політики держави.

Самостійна робота: вивчення основних факторів, які впливають на рівень добробуту населення України. Порівняльна характеристика рівня добробуту українського народу із рівнем добробуту країн з розвинутою ринковою економікою. Визначити, як впливатиме на суспільний добробут включення країни в систему міжнародної торгівлі,

а також механізм перерозподілу доходів між усіма членами суспільства. Обґрунтувати результати дослідження.

Ключові терміни: часткова рівновага, загальна рівновага, теорема Коуза, крива Лаффера, ящик Еджуорта, функції суспільного добробуту, функція суспільної корисності Бенґама, парадокс Кондорсе, Парето-ефективний розподіл ресурсів.

Література [1; 4; 6; 9; 12; 13; 16; 17; 20]

Тема 16. Неспроможності ринку: зовнішні ефекти та суспільні блага

Основні питання, які необхідно опрацювати і засвоїти

1. Асиметрична інформація: сутність і наслідки.
2. Поняття та економічний зміст зовнішніх ефектів (екстерналій). Інтерналізація зовнішніх ефектів. Теорема Коуза.
3. Приватні та суспільні блага. Попит на суспільні блага і теорія оподаткування.
4. Економічна роль держави в ринковій економіці і теорія суспільного вибору.

Студент повинен знати:

- причини, які викликають неповноту (асиметричність) інформації на ринку;
- неспроможності державної влади і неспроможності ринків;
- вплив екстерналій на економічну ефективність;
- необхідність і причини втручання держави в економіку для вирішення проблеми екстерналій;
- відмінність суспільних благ від приватних.

Студент повинен уміти:

- використовувати інструменти для усунення небажаних наслідків зовнішніх ефектів;
- оцінювати межі державного втручання у функціонування економіки, виходячи із реальної економічної, політичної, соціальної ситуації в країні;
- розробляти пропозиції щодо використання основних методів державного впливу на економіку, їх пріоритетності.

Основні питання для обговорення

1. Чому асиметричність інформації є причиною неспроможності ринку?
2. Що являють собою екстерналії? Чому вони породжують труднощі на ринку?
3. Яким чином позитивний зовнішній ефект перешкоджає ефективному випуску?
4. Вплив негативних зовнішніх ефектів на досягнення економічної ефективності у суспільстві.
5. Які основні способи коригування зовнішніх ефектів відомі у світовій практиці?
6. Що мається на увазі під інтернаціоналізацією зовнішніх ефектів? Розкрийте зміст і значення теореми Коуза.
7. Визначте умови ефективного випуску суспільного блага.
8. Яку роль економічна теорія визначає уряду? У чому полягають економічні функції держави в економічній системі?

Питання для поглибленого вивчення

1. Теорія ринкового фіаско і урядова політика.
2. Асиметрична інформація на ринках праці.
3. Позитивний (описовий) аналіз поведінки уряду.
4. Роль особистих інтересів у теорії суспільного вибору.
5. Застосування теорії суспільного вибору в поведінці уряду.

Ключові терміни: асиметрична інформація, інтерналізація зовнішнього ефекту, коригуючий податок, негативні зовнішні ефекти, позитивні зовнішні ефекти, приватне благо, суспільне благо, принцип винятковості, теорема Коуза, крива Лаффера, ящик Еджуорта.

Література [1; 4; 6; 9; 12; 13; 16; 17; 20]

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

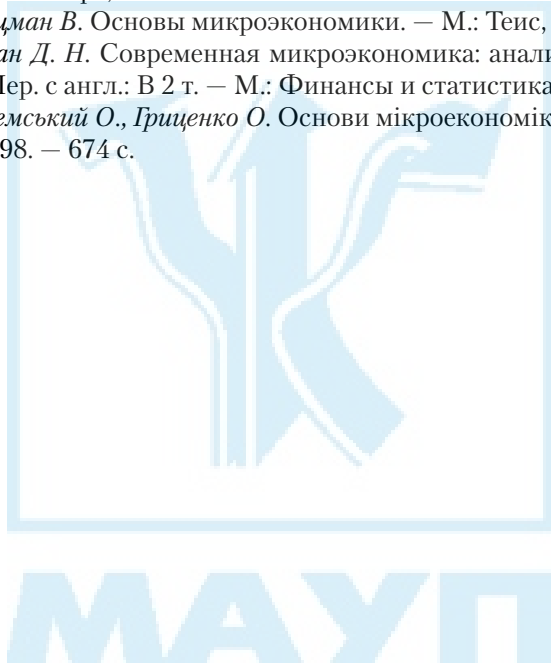
Основна

1. *Гальперин В. М., Игнатьев С. М., Моргунов В. И.* Микроэкономика. — СПб., 1998.
2. *Гребенников П. И., Леусский А. И., Тарасович Л. С.* Микроэкономика: Учебник. — 2-е изд. — СПб., 1998.
3. *Задоя О.* Микроэкономика. — Дніпропетровськ, 2001.
4. *Кириленко В.* Микроэкономика: Навч. посіб. — К.: Таксон, 1998. — 334 с.
5. *Микроэкономика:* Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. О. Гончарова, А. І. Ігнатюк, Н. А. Малиш та ін. — К.: МАУП, 2005. — 304 с.
6. *Нуреев Р.* Курс микроэкономики: Учеб. для вузов. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 572 с.

Додаткова

7. *Базилевич В., Лук'янов В., Писаренко Н., Квіцинська Н.* Микроэкономика: Опорний конспект лекцій. — К.: Четверта хвиля, 1997. — 248 с.
8. *Будаговська С. та ін.* Микроэкономика та макроекономика. — К.: Основи, 1998. — 518 с.
9. *Долан Э. Дж., Линдсей Д.* Микроэкономика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. Б. Лисовика, В. Лукашевича. — СПб.: Экон. шк., 1994. — 448 с.
10. *Ивашковский С.* Микроэкономика: Учебник. — М.: Дело, 1998. — 416 с.
11. *Ивашковский С.* Экономика: микро- и макроанализ. — М.: Дело, 1999. — 360 с.
12. *Ивченко Б.* Информационная микроэкономика: В 2 ч. — СПб.: Нордмедиздат, 1998. — 300 с.
13. *Макконнелл К. Р., Брю С. Л.* Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика / Пер. з англ.; Наук. ред. перекладу Т. Панчишина. — Л.: Просвіта, 1999. — Ч. 2. Микроэкономика.
14. *Макконнелл К. Р., Брю С. Л.* Экономика: принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. — М.: Республика, 1992.
15. *Микроэкономика* / Под ред. Е. Яковлева. — 2-е изд. — М.: Поиск, 1998. — 368 с.

16. *Микроэкономика* в таблицах и графиках / Под ред. Прикина. — М.: ЮНИТИ, 1999. — 503 с.
17. *Нуреев Р.* Сборник задач по микроэкономике. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 432 с.
18. *Піндайк Р. С., Рубінфельд Д. Л.* Мікроекономіка / Пер. з англ. А. Олійника, Р. Скільського. — К.: Основи, 1996. — 646 с.
19. *Самуельсон П. А., Нордгауз В. Д.* Мікроекономіка: Пер. з англ. / За ред. С. Панчишина. — К.: Основи, 1998. — 676 с.
20. *Слухай С.* Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки. — К.: Лібра, 1998. — 256 с.
21. *Фальцман В.* Основы микроэкономии. — М.: Теис, 1999. — 81 с.
22. *Хайман Д. Н.* Современная микроэкономика: анализ и применение: Пер. с англ.: В 2 т. — М.: Финансы и статистика, 1992.
23. *Ястремський О., Гриценко О.* Основы мікроекономіки. — К.: Знання, 1998. — 674 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний зміст дисципліни	4
Список рекомендованої літератури.....	26

Відповідальний за випуск *Ю. В. Нешкуренко*
Редактор *Л. В. Логвиненко*
Комп'ютерне верстання *Г. М. Макуха*

МАУП

Зам. № ВКІЦ-2446

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП